

LETO XVII.

LONDON, 18. APRILA 1964.

ŠTEV. 299.

NOVI RODOVI

Dolge mesece že čutimo, da se nekaj dogaja z mladimi ljudmi na Vzhodu in na Zapadu. Toda vzroki tega mladega nemira niso na obeh straneh isti, enako ne motivi, pa čeprav gre tu in tam za upor proti redu, v katerem so bili mladi rodovi rojeni. Na Zapadu: v glavnem udobje, v katerem mladina ni bila vzgojena za žrtev in odpoved, ampak čisto, sita vsega, iz dolgočasnja zapada v cinizem, od koderni dolg korak v razbijanje vsega, kar pride pod roko. Na Vzhodu: razočaranje nad pustim, prisiljenim družbenim sistemom, ki hoče mladi generaciji vbiti v glavo polresnice in trobi dan za dnem isto pesem. Eni kot drugi se torej upirajo prisilnemu jopiču bodisi ideologije bodisi politike, ki ~~ab~~ njihove osebnosti v brezrazredni, a vendarvi soko privilegirani družbi ne priznava, ali pa v zmaterializiranem svetu ne vodi računa o njihovih dušah.

Na eni strani upor proti sistemu, ki je tudi Svobodo podredil ideologiji, a na drugi strani upor proti redu, ki Svobode ni podredil tistim moralnim vrednotam, brez katerih se niso rušile samo ideologije privilegija in sistemi sile, ampak so izumirali tudi narodi in propadale civilizacije in kulture.

To dvojje morda predstavlja podobo skrajnosti in gotovo so med njima še rodovi, ki jih označuje večji ali manjši idealizem, pa tudi večji ali manjši oportunizem. Toda v glavnem ti novi rodovi več ne prisegajo na programe svojih očetov, v glavnem tem rodovom stare vojne, revolucije in ideologije niso zanimive, vsaj ne v taki obliki, v kakršni so jim bile slednje predložene. Novi rodovi zdaj predvsem zahtevajo od lastnih očetov, da si sami najprej izprašajo svojo vest. In da humanizirajo svoja dela.

Mislimo, da bo treba v luči teh ugotovitev opazovati bodoči razvoj v domovini. Drugo vprašanje pa je, v koliko lahko kot celota, razdvojena in često korakajoča za časom, vplivamo nanj.

SLOVENSKI EMIGRANTI

Na dvojje bi radi opozorili ob anketi o problemih našega ~~dzde~~ = ljanskega obstoja, ki jo je izvedlo uredništvo "Zbornika Svobodne Slovenije" (gl. poročilo v marčnem in današnjem KT.)

Čeprav je slovenska emigrantska skupnost najštevilnejša v Argentini, odkoder je bilo objavljenih tudi največ dopisov, je vendar njihov splošni zaključek najmanj merodajen za slovenske emigracije povsod drugod. Tam, kjer so ljudje tako raztreseni kot smo npr. tu v Angliji, ali pa kjer za slovenske fante ni bilo na razpolago slovenskih deklet, da bi jih poženili (spet v Angliji), ali pa, kjer spčetka ni bilo takih delovnih ali ekonomskih pogojev kot drugod, so problemi popolnoma drugačni. Zato ima prav p. Ambrožič, da ne gre dolžnosti emigrantov nategovati na eno kopito. V zvezi s tem bi bilo (tudi iz Argentine) zanimivo čuti mnenje navadnega človeka, s kakšnimi vprašanji in težavami se mora boriti v svojem življenju. V anketi je sodelovalo sorazmerno preveč inteligentov, ki so poleg tega očitno še vsi ekonomsko kolikor toliko dobro stoječi.

Drugi problem predstavlja "tistih trideset univerzitetnih profesorjev" v Sev. Ameriki, ki da so za slovenstvo izgubljeni, kot se čisto čuje v polemikah. (Irelevantno je, če jih je točno trideset.) Očividno je, da nima nihče pregleda nad njihovim politično-kulturnim delom, ker pač večina ni nikjer organizirana. S tem seveda ni rečeno, da v svojih poklicih in na svojih položajih ničesar ne storijo za slovensko stvar. To je vsekakor zadeva njihove vesti in ne stvar legitimacije političnih ali kulturnih organizacij. Toda kosmo že pri tem, velja postaviti vprašanje, zakaj so ti ljudje, ki bi povezani brez dvoma lahko več in sistematično koristili stvari slovenske svobode in slovenske besede, raje ostali samorastniki.

Po odgovor je treba iti vsaj petnajst let nazaj, ko so bili ti (in drugi) ljudje pripravljeni na delo in žrtve, če ne bi tedaj prevladale metode monopolizacije političnega in kulturnega vodstva, ki so - žal - še vedno v veljavi. (Poslednji tak primer je Zveza protikomunističnih borcev.)

Mi smo na tem mestu in drugod tedaj rotili, da potrebujemo za narodno stvar slehernega delavoljnega slovenskega demokrata in da ne sme biti nihče izločen od sodelovanja in soodločanja. Opozarjali smo, da bo emigracija dolga in da bo vedno manj delavcev; da bo do prišli časi, ko boste z lučjo pri belem dnevu iskali delavcev in jih celo vabili k soodločanju, a zagrenjenih Slovencev niti s konjsko vprego ne boste mogli premakniti. Zdaj se počasi kažejo sadovi tiste nesrečne politike, ko vsepovsod manjka delavcev, mladi rodovi pa nam uhajajo kot tisti koklji piščeta.

SVOBODNA SLOVENIJA v Argentini je opravila hvalevredno delo, ko je objavila prej omenjeno anketo. Ali pa je tudi sposobna nadaljnega koraka in pokazati, kako bi bilo mogoče doseči "slovensko obče = stvo", po katerem tako upravičeno vpije z Dunaja mladi Lev Detela!?

NADŠKOF POGAČNIK

Ljubljanska nadškofija je dobila novega nadpastirja, prevzvišene ga gospoda dr. Jožeta Pogačnika. Z njegovim imenovanjem, ki se je zavlačevalo dobrih osem mesecev, je bila končana negotovost, kdo naj bi nasledil pokojnega nadškofa Vovka.

Nekajkrat smo objavili poročila o težavah tega imenovanja, težavah, ki jih je bilo očividno treba premostiti tako pri delu slovenske duhovščine kot verjetno tudi pri jugoslovanskih oblasteh. Mne = nja o novem nadškofu so različna in nekateri glasovi iz obeh slovenskih Amerik so porazni. Vendar pa ti niso merodajni, kajti doma živi v posebnih razmerah, ki jih naša emigracija redko upošteva, in nazadnje je sam nadškof Vovk izbral dr. Pogačnika za svojega pomočnika. Zdaj ko je negotovost končana in je papež Pavel postavil naši staroslavni Ljubljani za nadškofa dr. Pogačnika, ta gotovo ne zasluži našo grajo in sumničenja, ampak mnogo več razumevanja in predvsem - molitve.

UREDNIŠTVO

Politično neodvisni KLIC TRIGLAVA izhaja okoli 20. v mesecu. Izdaja ga "Slovenska Pravda", združenje svobodnih in demokratičnih Slovencev. Njeno mnenje predstavljajo samo tisti članki, ki so podpisani od izvršnega odbora. List ureja Dušan Pleničar, 76 Graeme Rd, ENFIELD Middx. (Telefon: ENfield 5097.) Uprava: BM/TRIGLAV, LONDON W.C.1.

NAROČNINA: Anglija £1-4-0; Sev. Amerika \$ 3.50 (letalsko: \$ 7.00); Argentina 300 pezov (letalsko 700 pezov); Avstralija £1-10-0 (letalsko £1-3-0-0); Francija 12 Fr; Nemčija 13 DM; Avstrija 40 Sch; Švedska 15 kron; Finska 10 mark; Italija 2000 lir - na leto.

Od našega rimskega dopisnika:

JUGOSLAVIJA IN ITALIJA TER "APERTURA A SINISTRA"

Ko se je po končani drugi svetovni vojni Italija nahajala v kaosu na ruševinah fašizma, ji je vrnil demokratski red staroavstrijski italijanski politik De Gasperi, ki se je za časa vojne skrival v Vatikanu. De Gasperi, katoliški politik že v stari Avstriji, se je takoj postopil reorganizacije nekdanje italijanske katoliške stranke "Partito Popolare", katere ustanovitelj je bil don Sturzo. Ta je bil takrat že precej star in ni mogel več s potrebnim elanom prevzeti takega posla, čeprav so bili njegovi nasveti še vedno zelo dragoceni. De Gasperi si je ustvaril ugled in avtoriteto in posrečilo se mu je ustvariti "Democrazia Cristiana", katoliško stranko velikega formata kakršne ni imela v Evropi nobena druga država. Komunistom pod vodstvom Togliattija, ki so bili takrat v vladi, je kaj kmalu dal vedeti, da totalitarnih strank ni mogoče imeti v demokratskih vladah. Pri volitvah 1.1948 je doživel velik triumf, ko je krščansko demokratska stranka zmagala proti združeni levici, ki je imela mnogo izgledov, da dobi relativno večino in postane tako najmočnejša strankarska formacija v državi. Zmaga je De Gasperiju omogočila, da je mnogo let vodil vlado bodisi samo s krščanskimi demokrati ali pa še s kakšno manjšo demokratsko stranko. Njegova avtoriteta je bila zelo velika in je krščansko demokratska stranka bila prav tako homogena in disciplinirana kot komunistična stranka. Toda z njegovo smrtjo se je položaj kaj kmalu izpremenil. De Gasperi ni imel naslednika, ki bi mogel dati krščanski demokraciji homogenost, ki jo je stranka imela doslej. Frakcije v stranki, ki so sicer obstojale že prej, so postale vidnejše pod svojimi voditelji, toda nobeden izmed njih ni bil tako močan, da bi mogel prevzeti vodstvo stranke po zgledu De Gasperija. Kljub velikemu številu krščansko demokratskih politikov, ni nobene osebnosti, ki bi se mogla vsaj deloma meriti z De Gasperijem.

Za časa De Gasperijeve vlade je bila komunistična nevarnost v Italiji vedno latentna. Živel je še Stalin, ki je užival pri italijanskih množicah ugled in spoštovanje svetnika in ničesar ni moglo omajati tega čaščenja, čeravno se je že pred njegovo smrtjo govorilo in pisalo o njegovih ogabnih zločinih (toda tem poročilom ljudje niso hoteli verjeti). Italijanske množice so bile prepričane, da bo Italija postala s pomočjo Stalina prej ko slej komunistična država, kar je potrdilo tudi zadržanje številnih koristnih budal med italijanskimi industrijci, ki so ogromno prispevali za fonde komunistične partije, misleč da si bodo s tem zavarovali blagohotno postopanje v slučaju revolucije. Teh tudi vzgledi iz drugih komunističnih držav, kjer so ravno takšne koristne budale visele med prvimi na drevesih, ko je prišlo do revolucije, niso spametovali. Med italijanskimi množicami je vladala ob Stalinovi smrti velika žalost. Po ulicah so bili postavljeni oltarji s Stalinovo sliko, s svečami in rožami ob strani - podobno kot v cerkvah - a pred njimi so stale množice v pobožnem molku. Premikanje njihovih ustnic je potrjevalo, da so resnično molile za dušo velikega pokojnika.

Stalinova smrt je v nekem oziru koristila krščansko demokratski stranki, a v nekem oziru ji je tudi škodovala. Koristila ji je v toliko, da je komunistični svet bil naenkrat brez prave glave in da je bilo zato vse upanje, ki je bilo stavljeno na Stalina, več ali manj izgubljeno. Krščansko demokratska stranka se ni več čutila ogrožene od komunizma. Ko pa je prišlo še do usodnega odkrivanja Stalinovih zločinov tudi z najbolj kompetentnega mesta, to je s strani vodstva mednarodnega komunizma samega, je bilo to velik udarec za komunistične milijone, ki so že imeli takorekoč fiksirano uro - "ora X" - ko bodo prevzeli oblast v Italiji.

Krščansko demokratska stranka si je zato oddahnila, toda vzeti je morala na znanje tudi slabe strani tega dogodka, ko se je izkazalo, da so številni volilci v Italiji dali glasove demokristijanom samo zato, ker so videli v tej stranki edino zaščito pred grozečo komunistično revolucijo v Italiji. Pri volitvah, ki so se vršile po Stalinovi smrti, se je izkazalo, da je krščansko demokratska stranka sicer še ostala relativno najmočnejša stranka, a da so številni volilci odpadli in da so dali svoje glasove drugim demokratskim strankam, predvsem liberalcem. Medtem ko so vsi pričakovali, da bodo odkritja Hruščova škodovala komunistični stranki, predvsem

pri volitvah, se je pokazalo nasprotno - komunistična stranka se je še bolj ojačala in je pri zadnjih volitvah dobila kar milijon glasov več, medtem ko so glasovi za krščanske demokrate začeli padati. Če je torej s Stalino vo smrtjo odpadla nevarnost neposredne komunistične revolucije, je komunistična nevarnost kot taka še vedno ostala in to sedaj v drugi bolj konkretni obliki.

Dejstvo, da so bili ves čas po letu 1945 levičarski socialisti v najožji zvezi z italijansko komunistično stranko (skupni delavski sindikati, skupne finance, sedeži strankarskih pisarn v istih poslopih itd.) in da je število volilcev posebno pri komunistični stranki začelo nevarno naraščati, je zaskrbelo vsakega demokratskega politika: kaj se bo zgodilo nekega lepega dne, če dobijo povezani komunisti in socialisti - pri svobodnih volitvah - večino po demokratskih načelih in s tem tudi pravico na vladno? Številčna razlika se je manjšala od volitev do volitev in takšni za ključki so postajali vedno bolj upravičeni. Krščanski demokrati, pa tudi zainteresirani krogi na Zapadu, so to nevarnost takoj uvideli. Bilo je na dlani, da je treba nekaj storiti, sicer bo prišlo do neljubih presenečenj. Merodajni krogi so smatrali, da je edini izhod v razširitvi demokratske fronte v Italiji, kar pa je bilo mogoče le, če bi pridobili socialiste, a predvsem njihovega voditelja Nennija, za sodelovanje v vladi.

SPORAZUM Z NENNIJEM

Sedaj ni važno, v koliko je Nenni sam v tem oziru storil potrebne za ključke in v koliko so bili vplivi z različnih strani tako močni, da se je odločil, da s sebi zvestimi pristaši v stranki razširi demokratsko fronto in zapusti komunistično totalitarno sfero. Mogoče je nanj vplivala tudi usoda socialističnih strank v komunističnih državah, kjer so bili socialisti dobrodošli pomagači komunistov, dokler niso ti prišli na oblast. Enkrat na oblasti, so komunisti na lep ali grd način uničili socialistične stranke in likvidirali njihove voditelje. Zato bi tudi Nenni pri Togliattiju igral bolj majhno vlogo, če bi ta prišel na oblast v Italiji, negleda na to, da bi v tem slučaju tudi demokratske sile gledale na položaj vse preje kot s prekrizanimi rokami. Zato je smatral, da je bolje izkoristiti zadrego krščanskih demokratov in stopiti z njimi v pogajanja, pri čemer je imel izgled, da bo, v slučaju sporazuma, skupno s krščanskimi demokrati rezal vladni kruh, medtem ko bi pri komunistih pobiral kvečjemu drobtinice, ki bi padle z bogato obložene komunistične mize - in še to najbrže samo na začetku.

Pogajanja s krščanskimi demokrati so bila uspešna in Nenni se ni zmotil. Če za pomoč, ki jo je obljubil prejšnji krščansko-demokratski Fanfanijevi vladi, s tem da jo je podpiral "od zunaj", je dobil lep predujem s poddržavljenjem elektrike, ko je na stotine električnih central postalo preko noči državna last. Nenni je triumfirал in delno potolažil neverneže v svoji stranki, češ, pogledajte kaj sem dobil, ko še nisem v vladi, a kaj še le bom, ko bom vstopil vanjo.

Krivdo za velik napredek, ki so ga doživeli komunisti pri zadnjih volitvah (milijon glasov več), so krščanski demokrati pripisovali v veliki meri šefu vlade Fanfaniju, ki je zaradi tega izgubil zaupanje stranke. Njegov naslednik je postal Aldo Moro, ki se je dokončno dogovoril s socialisti. Nenni je postal podpredsednik vlade. Zaradi tega koraka je Nenni izgubil zaupanje dela stranke in okoli 30 "karistov" (imenovani tako, ker so jih komunisti smatrali kot oklopnike, ki bodo marširali v prvi liniji, ko bo sprožena revolucija) se je odcepilo od socialistične stranke ter ustanovilo novo stranko "Italijansko socialistično stranko proletarske enotnosti".

S tem se Nenni še vedno ni znebil vseh komunističnih sopotnikov v svoji stranki. Nekaj jih je še vedno ostalo in ti tvorijo nekako zvezo do komunistov in odcepljenih "karistov". Najnevarnejši je Lombardi, zelo vidna osebnost v Nennijevi okolici, ki je javno izjavil, da je šel z Nennijem samo zaradi tega, da bi preprečil, da bi "kapitalizem in neokapitalizem" rešila socialne probleme, kar bi se utegnulo po njegovem mnenju zgoditi v teku naslednjih petih let. Lombardi hoče to preprečiti, ker želi, da bi socialisti uredili vse socialne probleme na svoj način. Zavzema se za poddržavljenje vseh večjih podjetij in je bil najbolj glasen pri poddržavljenju elektrike. To poddržavljenje pa se je mimogrede povedano izkazalo za

zgrešeno. Komaj je država prevzela centrale, so jo že nameščenci prisilili, da jim je zvišala plače, sicer bi stavkali. Proračun nove državne ustanove se je čez noč povečal za 50 milijard lir. Cene elektrike pa niso marali zvišati, ker jih je bilo sram.

V svojem sporazumu s socialisti so krščanski demokrati predvsem zahtevali, da se socialisti ločijo od komunistov, kar pa so socialisti storili le z dvoumnimi obljubami in izgovori. Socialisti še nadalje sodelujejo s komunisti v delavskih organizacijah in pri občinskih in pokrajinskih volitvah. Zaradi tega je mnogo kritike in prepira. Nova vlada, ki jo tvorijo štiri stranke - krščansko demokratska, socialistična, socialdemokratska in republikanska - ima solidno večino. Toda vstop socialistov v vlado je imel kaj kmalu za posledico poplavo predlogov za nove socialne in druge reforme, kar je povzročilo preplah v gospodarskih krogih. Milijarde kapitala so šle iz dežele; vsled povečanega uvoza hrane in drugih potrošnih dobrin na zahtevo socialistov je plačilna bilanca v kratkem postala visoko pasivna; a ljudje so dvigali svoje prihranke in jih trošili, ker so predvidevali inflacijo; itd. Da bi zaščitila valuto, je bila vlada prisiljena izdati takojimeno protikonjunkturalne ukrepe, ki so zadeli posebno trgovske kroge. Povsod so zvonili alarm. Seveda se je pri tem tudi malo pretiravalo, toda vlada je morala nekaj storiti, da zagotovi liri njen tečaj. Predsednik države se je zato podal v Ameriko, da izprosi pomoč, ki jo je tudi dobil. Predsednik Italijanske Narodne Banke Carli je te dni podpisal več sporazumov za kredite v višini ene milijarde dolarjev, več ali manj. Tako so v naglici zamašili luknjo v boku ladje, v katero je že pričela dreti voda. Sedaj zavisi v veliki meri od socialistov, in v ozadju od komunističnih sindikatov, če bo pri njih prevladoval takozvani "buon senso".

Kot vidimo, je takozvana "apertura á sinistra" (otvoritev na Levo) že v samem početku ustvarila burne in vzemirljive okoliščine. Vse kar se je doslej zgodilo v okviru takozvane "apertura á sinistra", je delo vrhov po sameznih strank. Volilci, oziroma narod, pri tem še ni imel nobene besede, ker še ni bilo volitev. Zato je vprašanje, kako bodo pri prihodnjih volitvah reagirali na vse to volilci. Če je Nennijev korak naletel na odobravanje tudi pri delavskih masah, potem bo Nenni v smislu takozvanega "buon senso" pri prihodnjih volitvah pridobil mnogo glasov. Če pa se to ne zgodi in ostane pri stari tendenci volilnih mas, da bodo namreč krščanski demokrati še naprej nazadovali, Nenni ostal pri starih številkah, komunisti pa napredovali za kak milijon kot zadnjič, potem bo položaj postal zelo zapleten. Če bi se poskušalo namesto stare "apertura" na levo s kako "apertura" na desno, bi komunisti nedvomno podvzeli revolucionarne akcije, ker imajo ulico popolnoma v svojih rokah. Že sedaj smo videli, do česa lahko pride, če komunisti nahujskajo svojat, katere sovraštvo nima meje. Edini izhod je streljati, da se znova vzpostavi red in mir.

NOVA TAKTIKA KPI

Ta kratek pregled položaja, ki še zdaleka ne da povsem jasne slike o položaju vsled "apertura á sinistra", je potreben, ko se dotaknemo vprašanja odnošajev med Italijo in Jugoslavijo. Post tot discrimina rerum je Titi prišel do tega, da ima danes najboljše odnose baš z Italijo. S pravi mi moskovskimi sateliti okrog sebe kot z Madžarsko, Romunijo in Bolgarijo ima korektne odnose, ki pa tudi po spravi z Moskvo niso postali kaj posebej prisrčni. Mirno lahko rečemo, da ima Tito boljše zveze z levičarji v nesatelitskih državah. Odnosaji z avstrijskimi socialisti recimo niso slabi. Toda vse te odnose prekašajo odnosi med Titom in italijansko socialistično in komunistično stranko, ki so zares intimni. Ne mine dan, da ne bi prišel kak jugoslovanski komunist v goste k Italijanom, a kak italijanski socialist ali komunist k Titu. Res je sicer, da se je Togliatti leta 1948 pridružil Stalinovi anatemi napram Titu, toda to bolj iz servilnosti do Stalina in iz strahu pred njegovo vsemogočno daleč segajočo maščevalno roko. V srcu je dal Titu prav in italijanski komunisti se niso potem svoje centrale v Rimu nikdar tako daleč eksponirali v psovanju Tita kot so to storile druge komunistične stranke. Da bi zadostili Moskvi, so poverili to nalogo komunistični stranki v Trstu, kjer je njen voditelj Vidali tako neumorno blatil Tita, da mu je to že prešlo v navado, pa ni prenehal niti po Stalinovi smrti, vse dokler ni Togliatti začel z vztrajno akcijo za pomiritev med Moskvo in Titom. Zaradi te sprave je moral obmolkniti tudi Vidali, ki je dobil ukaz, da se poda v Ljubljano in prosi oduševanja. Togliatti

ti je bil te sprave zelo vesel, ker je dobil s tem v Titu tovariša za svojo stare namene, da da italijanskemu komunizmu svojo posebno pot, nekaj po dobrega titovstvu. Že leta 1960, ko je 81 komunističnih strank v Bukarešti obsodilo dogmatike in revizioniste in je bil Tito označen v resoluciji z ne baš lepimi izrazi za revizionista, so Italijani nastopili proti temu in zahtevali, da se izrazoslovje omili. Togliatti zato ve, da bo Tito vedno njegov zagovornik v Moskvi, če bo italijanska komunistična partija šla svojo pot. Izolacija KPI, posebno sedaj ko je dočerajšnji zaveznik Nenni od padel, je prisilila Togliattija, da še bolj razmisli o tej novi poti.

Tako je v zadnjem času začela italijanska komunistična partija nastopati s popolnoma novim političnim žargonom, kjer se zmeraj ponavljajo iste fraze kot "posebna pot italijanskega komunizma k socializmu", "spoštovanje ustave", "priznanje večpartijskega političnega življenja", "svoboda v umetnosti in literaturi", "potreba razgovorov s katoliki" itd. Kratkotrajno, komunistična stranka je začela z dobro premišljeno akcijo, ki naj da vsestransko podporo Togliattijevi tezi (ki jo on skoraj dnevno servira italijanski javnosti), da je namreč v Italiji mogoča še ena "apertura a sinistra" - skupaj s komunisti. Zato dežujejo izjave komunističnih veljakov, ki skušajo s spretno dialektiko dokazati, da so komunisti že nastopili svojo posebno italijansko pot k socializmu, ki se ne zgleduje več po moskovskih shemah in ki je zato sprejemljiva za vsakega demokrata.

TITOV IZRAZI PRIJATELJSTVA

Za vse te dobro premišljene uspavalne akcije potrebujejo italijanski komunisti Titovo podporo. Zato je bil Togliatti pred kratkim pri Titu, s katerim sta pregledala Togliattijeve načrte za "hladen" prevzem oblasti v Italiji. Togliatti rabi Titov vpliv na Nennijeve socialiste, da se ne bi preveč oddaljili od komunistične stranke, ker Togliatti še vedno računa, da bi socialisti v ugodnem trenutku stopili na njegovo stran. Ta ugoden trenutek bi nastopil, če bi se ponovilo to, kar se je zgodilo pri zadnjih volitvah, da bi namreč krščanski demokrati ponovno nazadovali, socialisti ostali pri starem, a komunisti napredovali za kak milijon glasov, več ali manj.

Tito ni prijateljsko povezan samo z italijansko komunistično partijo, ampak tudi z Nennijevo socialistično stranko. Pri tej uživa posebno velik ugled. Simpatije gredo preko Primorske, kjer je Tito po razpustu svoje politične formacije dal nalog svojim pristašem, da naj vstopijo bodisi v italijansko socialistično bodisi v italijansko komunistično stranko. Večina Titovih pristašev se je sicer pridružila Nennijevim socialistom, toda obe stranki sta enako povezani s Titovo komunistično zvezo. Nobena tajnost ni, da je Tito na Stalinov ukaz, dokler je bil še pri njem v milosti, močno financiral italijanske komuniste. Isto trdi danes tuje časopisje glede socialistov. Ti so sicer plaho zanikali, da bi to bilo res, toda značilno je, da je baš v času, ko se je govorilo o teh podporah, socialistična stranka v tržaškem občinskem svetu dala izjavo, s katero priporoča spoštovanje slovenske manjšine. Izjava sicer nima nobene praktične vrednosti, toda vzbudi la je občutek, da je to neke vrste oddolžitev za Titove številčno visoke usluge.

Po drugi strani pa ima Tito že dalj časa velik interes, da vzdržuje z Italijo najboljše odnose, posebno odkar mu je obrnila hrbet zahodna Nemčija zaradi priznanja vzhodne Nemčije in nima več nikogar, ki bi mu tako velikodušno dajal kreditov. Pri Italiji je naletel na polno razumevanje in je sedaj že nekaj let deležen njenih kreditov pri raznih nakupih in investicijah, posebno v petrolejski stroki. S prisrčnimi odnosi z italijansko socialistično in komunistično stranko pa si je še povečal število zagovornikov in priprošnikov v Italiji.

Mirno lahko rečemo, da ni bilo med Jugoslavijo in Italijo še nikdar tako dobrih odnosov kot obstojajo danes in ki prekašajo celo odnose z drugimi sosedi. Zaradi tega gre Tito italijanski manjšini v Jugoslaviji zelo na roke. Že od zdavnaj vlada dvojezičnost, ki jo recimo Italijani kljub pogodbi odrekajo slovenski manjšini. V Kopru bodo sezidali italijansko gimnazijo za vsega 17 italijanskih dijakov in osemletko za 127 učencev. Na vsakega pripadnika italijanske manjšine odpade povprečno 20.000 dinarjev na leto v kulturne namene (in pri tem niso vštete šole). Vsi ti Titovi izrazi prijateljstva pa ne najdejo odmeva v Trstu in Gorici, kjer imajo še vedno besedo fašistični dinamitardi in njihovi zaščitniki pri oblasteh, ki jih nikdar ne odkrijejo. Enako na tržaški univerzi slovenščina še vedno ni

v časti.

V kratkem bo prišel na obisk k Titu predsednik italijanske vlade Moro. V teku so že predhodne propagandne akcije, ki poudarjajo dobre odnose med obema državama. Kako bo Tito ta obisk vrnil, zaenkrat še ni poznano, ker v Rim ne more zaradi neporavnanih računov s papežem. Govorijo pa, da bi bil izhod morda v tem, da pride Tito v Benetke, ki so poznane po svojih randevujih med zaljubljenici. Po drugi strani pa bo mogoče le prišel v Rim, ker se nahajajo večletna pogajanja med Titom in Vatikanom pred za ključkom. Vatikan sicer vztraja na svojih pravicah, toda Titovci ne bi radi popustili preveč, da ne bi izgubili svojega ateističnega obraza. Zato so pri pogajanjih zelo trdi, da, celo nesramni. A če bo prišlo do sporazuma, bo Tito prišel v Rim in seveda tudi na obisk k papežu.

Zeleti pa bi bilo, da bi vsi ti obiski in sporazumi služili manj ugotovitvi nedemokratskega totalitarističnega režima in bolj resničnemu in konkretnemu sožitju dveh narodov, ki sta živela tako dolgo v sovraštvu zaradi pomanjkanja razumevanja in poznavanja.

Dr. M.V.

SLOVENSKE PERSPEKTIVE

Prve dni aprila so imeli komunisti občine Ljubljana-Center svojo konferenco, na kateri je govorila tudi Vida TOMŠIČ. Smatramo, da so bila njena izvajanja glede ljubljanske revije "Perspektive" zanimiva, pa jih zato v naslednjem objavljamo:

'Rečeno je bilo, da gre pri reviji PERSPEKTIVE za pojav posebne vrste. Preko določenih družbenih problemov razkriva ta revija ambicije, ki presegajo reševanje konkretnih vprašanj in se razraščajo v destruktivno, defetistično kritiko našega družbenega sistema, razkrivajo čudno zmes anarhizma, kontrarevolucije in birokratizma obenem. Čeprav so tudi pojavi take vrste v nekem smislu pogojeni, ne bi mogli dobiti sedanjih dimenzij, če bi komunisti bili aktivnejši, in predvsem, če bi idejno poglobljali probleme naše sodobnosti. Za kakšne konkretne probleme skušajte PERSPEKTIVE vezati svojo akcijo? Vprašanje ekonomskega položaja študentov, sezonskih delavcev, položaj individualnega kmeta, poleg ideje o vodeči vlogi inteligence in družbeno avantgardni vlogi študentov - to nekako tvori družbeno osnovo njihove akcije.' Tomšičeva je nadalje priznala, da obstojajo težave npr. s sezonskimi delavci (njihova nekvalificirana delovna sila), z življenjskimi pogoji študentov, da ni rešeno družbeno vprašanje kmečkega prebivalstva v razvoju vasi itd. Toda PERSPEKTIVE 'gradijo na teh osnovah politiko napada na obstoječi družbeni sistem ne pa le na napake in zamude pri reševanju teh zadev. Dalje sekundirajo nezadovoljnostem na kulturno-prosvetnem področju, to je tistim, ki so ostali ob naših reformnih prizadevanjih in ob razvijanju komunalnega sistema nekoliko dezorientirani in tu in tam tudi prizadeti, kar zadeva materialno osnovo naše kulture in prosvete. O naši kulturi in prosveti bi rekla samo to, da je kljub napredku resnično relativno zaostajala zato, ker so se druge veje širile mogočneje ne samo po planu ampak tudi preko vseh planov. Toda, ali je vse to dokaz, da moramo potem odstopiti v nekaterih načelno bistvenih vprašanjih našega sistema? Kajti predlogi in metode, ki jih dajejo ti ljudje okoli PERSPEKTIV, ne kažejo le posebne sorte surove kulture, ampak precej očitno kažejo konturo politične akcije že zelo slabo skrite iz za kulturniške obleke. Npr. zahteve po "več subjektih" v naši družbi. Kaj pomeni več subjektov? Nemara več strank? Ali pa napadi na "vertikalno linijo" in na "center", to je ezopovsko povedan napad na to, da imamo organizirano Zvezo komunistov na načelu demokratičnega centralizma. Taki in podobni napadi so spremljani seveda s predlogi, ki pa naj rode ugodne posledice le za avtorje teh predlogov. Že se namreč javljajo kot novi center, ki bi rad krojil usodo in dajal etikete, kdo je kulturni, socialističen, demokratičen, in kdo to ni.

Krogi, o katerih govorim, se zdaj kitijo s tem, da jemljejo v zakup boj za socialne probleme, da v imenu humanizma proglašajo socializem za nehuman, Zvezo komunistov pa za organizacijo samih birokratov.'

Tomšičeva je bila mnenja, da so sami komunisti krivi, da npr. del študentov verjame in sledi PERSPEKTIVAM, ker pač niso pravilno prikazali ukrepov za rešitev obstoječih vprašanj. Nato je nadaljevala:

'Delovni ljudje ne rabijo novih advokatov. Zveza komunistov se bori za to, da bi osvestila slehernega človeka kot aktivnega upravljalca. To je težja pot... Ne potrebujemo licitacije, kdo je dovolj human. To je demagogija, ki lahko ljudi samo dalj časa drži v pasivnosti. Preveč dopuščamo, da se z demokracijo igračkajo ljudje, ki ne nosijo nobene družbene odgovornosti. Zelo lahko je biti demagog. Res je, da

imamo dosti težav in še več pomanjkljivosti pri uveljavljanju demokracije, pomanjkljivosti, ki jih bo treba hitreje odpraviti. A vsa ta diskusija v in izven revije PERSPEKTIVE je le na videz kulturna diskusija; v resnici je koncept večpartijskega in tudi cehovskega, da ne rečem kastinskega sistema, ki je za naše pojme zaostal, ki pa se nekaterim zdi strašno simpatičen: češ, čevljar naj bo čevljar, pisar pisar, pisatelj pa pisatelj. Iz takih konceptov je izginila vizija Marxa, da naj bo človek bodočnosti vsestranski, ker bo obvladal prirodo in družbo ter bo torej polna in ne le enostranska osebnost. Tu pa se nam pojavlja skupina, ki trdi, da je treba kulturi dati poseben družbeni status in seveda vodstvo dati njim v roke. To je že za pojmovanje vsakega evropskega človeka, ne le maksista, zaostal koncept, češ, kaj se boš ti, uboga para, ki si slučajno v organu družbenega upravljanja, napihovala; pusti nam, kulturnim delavcem, ki se na to razumemo, dajati družbene norme. Seveda ne morem trditi, da se vsi ljudje okrog revije PERSPEKTIVE zavedajo svojih stališč takole, kakor sem zdaj povedala. Temu krogu nismo namreč postavili vprašanja, kaj si predstavljajo pod integracijo družbe, humanizacijo družbe; ali to, da boš skrbel za sezonce, da bodo dobili 10.000 din več, ali da bo sezonec postal upravljalec in kulturen, da bo lahko kaj pripomnil tudi na dramo, ki jo je ali jo bo napisal človek iz tega kroga.

Mislim, da bi morali v predkongresni aktivnosti večkrat pogledati v marksistične tekste in s teh stališč začeti razbijati te tako imenovane humanistične, kulturniške in demokratične koncepte. Dejstvo je sicer, da prihajajo s svojo akcijo že v odprt konflikt z našimi zakoni, ki ne dopuščajo, da se pod parolo demokracije uveljavljajo destruktivne in restavratske težnje. Vendar se komunisti ne smemo, in se nam tudi ni potrebno, zanašati na administrativne ukrepe. To bi utegnili biti tudi enostransko, kajti ob tem, če jih bo kdo dobil po glavi, bi lahko zavrli tudi vso konstruktivno diskusijo, ki se razvija danes v naši družbi. Zato se komunisti ne želimo zanašati le na administrativne ukrepe, ampak predvsem na aktivnost pri razkrivanju in analiziranju takih in podobnih akcij, med katerimi so tudi taki, ki imajo za bregom več, kot pa sami o sebi govorijo. To zahteva od nas komunistov precej več idejnega dela in razmišljanja in na naših sestankih bi se morali veliko več ukvarjati z idejnimi problemi našega razvoja kot pa neposredno s sklepanjem o operativnih vprašanjih o tem, kaj naj se izvrši v naših organizmih delavskega samoupravljanja, v skupščinah itd. Če bomo prenesli odločanje tja, kamor je treba, potem bomo resnično ukinili birokratizem v družbi in v Zvezi komunistov..."

Ali je Titovo življensko delo ogroženo?

GLOBOKE RAZPOKE V JUGOSLOVANSKI FEDERACIJI

(Prevod iz švicarskega časopisa DIE WELTWOCHTE, 26. marca 1964)

Beograd, koncem marca.

'Ali se zdi šefu jugoslovanske Partije in države Josipu Brozu Titu, da njegovo - kot je sam često poudaril, "dejansko življenjsko delo", ne bo uspelo, da namreč napravi iz Slovencev, Hrvatov, Srbov, Črnogorcev, Bosancev in Makedoncev enotni državni narod "Jugoslovanov"? Medtem ko poskuša uradna partijska propaganda vzbuditi prepričanje, da so odnosi med jugoslovanskimi narodi po dvajsetletnem komunističnem režimu naravnost idilični, je vzbudilo stališče šefa hrvaške komunistične Partije, Vladimirja Bakariča, veliko pozornost to in onstran jugoslovanskih meja ter nena doma razgrnilo zaster pred ponovno nevarno vzplamteli narodnimi nasprotstvi med južnoslovanskimi narodnostnimi skupinami.

Hrvat Bakarič, ki velja kot eden možnih Titovih naslednikov kot šef države, je jasno in nedvoumno izjavil, da obstojajo med šestimi jugoslovanskimi republikami tako na političnem kot tudi na gospodarskem in kulturnem področju "osnovno različne težnje". Kot se to že dalj časa dogaja v slovenskem in hrvaškem tisku, je Bakarič, poln bridkosti, pokazal na velike investicije v nerazviti južni Srbiji, v Črni gori in Makedoniji, katere morata nositi izključno visokorazviti republiki Slovenija in Hrvatska. Zagrebški partijski šef je močno obtožil tudi izključitev Hrvatov pri važnih zunanjepolitičnih odločitvah Beograda.

Kaj je na tem, da mora zdaj celo profilirani govornik Zveze komunistov Jugoslavije več ali manj odkrito priznati neuspeh komunistične narodnostne politike v večnarodni jugoslovanski državi, katera edina naj bi vendar bila v stanju, premagati stoletja stara nasprotstva z "dialektično sintezo komunizma"?

Poleg zgodovinske zapadno-vzhodne kulturne razlike, ki je tudi "železni objem komunizma" ne more izbrisati od danes na jutri, so sedaj pač v prvi vrsti gospodarski vzroki, ki so ponovno vzbudili stara nasprotstva med šestimi jugoslovanskimi narodnostmi.

V obeh industrijsko in celokupno gospodarsko najbolj razvitih jugoslovanskih republikah Hrvatski in Sloveniji na severu države, je bil preteklo leto narodni dohodek na prebivalca tri do petkrat večji kot v južnih republikah Srbiji, Črni gori in Makedoniji. Preko beograjskega proračuna podvzeta "izravnava" med "bogatimi" in republikami Severa in "revnimi" republikami Juga, nerazvitih sicer ni zadovoljila, a je na drugi strani vznejevaljila razvite republike.

To "ogoljufanje za sadove lastnega dela" ni vzbudilo hudo kri samo med prebivalstvom Slovenije in Hrvatske, temveč je vedno znova vodilo do hudih razprav med vsakokratnimi partijskimi voditelji. Toda Slovenci in Hrvatje ne požirajo z grenko samo te "razvojne pomoči" v okviru lastnih državnih meja. Gospodarstvo teh dveh dežel mora tudi nositi levji delež bremen, nastalih zaradi Titovih, iz zunanje političnih propagandnih vzrokov, zares širokogrudno podeljenih podpor tistim nerazvitim državam Afrike in latinske Amerike, ki pripadajo beograjskemu "klubu neblokov - cev".

Na zaostritev spora kažejo vse od leta 1961. redno se ponavljajoči pozivi Tita glede narodnostnega vprašanja. Šele koncem februarja je Tito ostro obračunal z onimi "lokalpatrioti", ki zahtevajo za posamezne republike "lastno vojsko, lastni denar in celo lastno zunanjo politiko". Da se nosilci teh absurdnih idej ne najdejo samo med literati in drugimi inteligenšnimi krogi, ampak celo v samih vrstah komunistične stranke, naj bi dokazovalo, da so tudi integralistične težnje zavirane tudi v sami partiji od separatističnih tendenc.

S tem v zvezi je za "politične razlike" v Jugoslaviji tudi prav poučen rezultat o pravkar objavljenega raziskavanja o problemu "Marksizem in akademska mladina", ki ga je izvedel beograjski Inštitut za družbene znanosti: v nerazviti Bosni - Hercegovini se je izjavilo 7% študentov za marksiste. V Srbiji in Makedoniji je delež marksističnih študentov zdrknil na 64%, dočim se na Hrvaškem priznava še 50% študentov in v severni Sloveniji celo samo 43% študentov k marksizmu.

Ne glede na to, kako trudapolna in boleča je bila v drugih državah pot k narodni edinosti: v Jugoslaviji ni mogle niti trdo nasilje dveh diktatur, monarhistično-srbske in internacionalno-komunistične, pripeljati do tega, da bi se izravnala nasprotja med južnoslovanskimi bratskimi narodi. Titov poskus, da bi z izravnavo ostrih gospodarskih razlik premostil večslojna nasprotstva med posameznimi južnoslovanskimi narodi, je v sedanjem trenutku očitno vodil v novo poglobitev teh razlik.

KARL RAU

KLIC TRIGLAVA preiskuje:

STAVKE POD TITOM

"Jugoslavija je vrnila delavcem pravico do stavk," je naznanil Lajoš Lederer v uglednem londonskem OBSERVERju 8.marca. Dr Lederer, dolgoletni Observerjev balkanski dopisnik madžarskega pokolenja, je povzel to presenetljivo vest iz govora Paška Romca, predsednika skupščinske komisije za družbeno nadzorstvo. Dodal je, da je Jugoslavija tako prva komunistična dežela, ki je legalizirala stavke. Odločitev naj bi postala nujna zaradi vrste prekinitev dela po vsej državi, predvsem pa v Sloveniji, ki je najbolj industrializirana.

Pregledali smo vse poglavitne jugoslovanske čampise in nismo nikjer našli te "legalizacije stavk". A iz BORBE, najbolj avtoritativnega komunističnega lista, povzemamo, kar je ta pisala 28.februarja o tej zadevi:

"Z ozirom na primere prekinitve dela v nekaterih naših podjetjih je (Paško Romac) rekel: Vse mogoče preiskave so pokazale, da prekinitve dela nimajo nikakršnega političnega ozadja in da ni elementov česa neprijateljskega. V nekaterih primerih ljudje prekinjajo delo zaradi tega, ker so dobili majhne dohodke, a jim ni bilo pojasnjeno, zakaj je do tega prišlo. Potem so primeri, da se dohodki zmanjšajo v interesu nekakšnih višjih koristi podjetja, a delavcem ljudem spet ne pojasnijo, za kakšne koristi gre. Po mojem mišljenju moramo najti gotove predpise ali gotove objektivizirane inštrumente, ki bodo obvezovali vodilne ljudi v podjetju, da v gotovem roku rešijo gotove probleme delovnih ljudi, ki zahtevajo, da se jim kaj pojasni itd."

To je rekel Romac v skupščini. Nobene besede o legalizaciji. Morda je Dr Lederer napak tolmačil "gotove predpise ali gotove objektivizirane inštrumente". Toda ti bodo vezali vodilne ljudi, ne pa delavce. In zdi se, da bodo "objektivizirani inštrumenti" imeli namen preprečevati stavke, saj bodo delavcem odvzeli izgovor, da jim nihče nič ne pove.

BORUT GORENC:

DOMOTOŽJE IN ZMEŠNJAVA

Quod licet Jovi, non licet bovi

V maju bo poteklo 19 let, ko se je usmeril iz naše domovine veletok beguncev; njihov trenutni cilj ni bil znan, bodočnost jim je skrivala težave, ki so se zdele nepremagljive, čim so se pojavljale dan na dan, od rane zore po v skrbeh prečutih nočeh, do brezkončnega mraka. Uteha je bila v skupnosti, ki je družila ljudi enake usode. V tej skupnosti je bilo možno oceniti vse dogodke iz polpretekle dobe, ki so jih prisilili, da zapuste domovino; poznejši razvoj dogodkov v domovini in v svetu je potrdil pravilnost njihovega usodnega koraka. Pretežna večina je našla novo domovino, kjer so v svobodi začeli novo življenje. V begunski skupnosti, kateri so ostali zvesti, so se utrjevali v upanju, da se bodo vrnili domov - v svobodo in so se pripravljali na srečen dan, ko bodo prinesli s seboj izkušnje in se vključili v domovinsko skupnost. V takšen duševni mir in ravnotežje pa se je utihopal trojanski konj in povzročil nemir in zmešnjavo.

To se je zgodilo v Argentini. Novi jugoslovanski poslanik-Slovenec zbira vso begunsko literaturo in tiskano besedo, zahaja v begunske družine in pribavlja ljudi na jugoslovanske ladje, kjer jih gostijo. Našel je celo nekatere narodne očete - bugnce, da se sestajajo z ljudmi s poslaništva. Narodni oče, ki je obetal beguncem, da bo z njimi prijahal v domovino na belem konju, jih je dezertiral in zajahal trojanskega konja, ki ga sicer ne bo prinesel v osvobojeno domovino, pač pa proč od razočaranih beguncev.

Neposredna posledica je, da je nastala razpoka v begunski skupnosti. Večina ne odobrava skokov trojanskih jéздеcev. Ti isti pa, ki se gnétejo ob improviziranih jaslih pri gostijah na ladjah, se tolažijo, češ, da se ne morejo upirati hrepenenju po koščku domovine, katero jim predstavljajo ladje. Nikakor jim ne branimo, še manj pa zavidamo, če jim pogled na Potemkinovo iluzijo pomirja živce. Toda to, kar se zdi v neki meri opravičljivo za ubogo rajo, je neodpustljiv prestop za ljudi, ki se tako radi izpršavajo kot voditelji. Kar naravnost povedano: Ogorčeno odklanjamo samovoljnost tistih narodnih očetov, ki prezirajo osnovna načela demokratičnega političnega življenja s tem, da na lastno pest gojijo stike s predstavniki režima, s katerim se nikoli ne bomo pomirili. S svojim početjem zapravljajo moralni kapital, ki so ga ustvarili begunci z načelnim odporom proti komunizmu v teku največje krize človeštva. Za pilpogačice je po razkrinkanju edini korak, da svojo izločitev iz begunske skupnosti zapečati s položitvijo vseh funkcij v tej skupnosti. Če ne, bo treba rak rano izrezati.

KRONIKA

- V Beogradu je umrl nadškof Dr Josip Ujčić. Njegov naslednik je dosedanji koadjutor Dr. Bukatko. - Božično pastirsko pismo banjaluškega škofa msgr. A. Pihlerja, v katerem je pravoslavne brate prosil odpuščanja za krivice, ki so jim bile med vojno prizadejane od katoličanov, je našlo zelo lep odmev med pravoslavniimi. - Pravoslavni bogoslovci iz Beograda so ljubljanskim katoliškim bogoslovcem vrnili obisk od lanskega leta. - Sv. arhijerejski sabor Srbske pravoslavne Cerkve je odvil g. Dionisiju Milivojeviču škofovski položaj in proglasil novemberski sabor v Libertyvillu (USA) kot protiustaven. - Marca je prispel v Beograd novi ameriški veleposlanik g. C. Burke Elbrick. - Tragično je preminul Janez Polda, poznani slovenski planiški skakalec. Sklepati je, da gre za samomor. - Jugoslovanska armada bo dobila nove uniforme, a kadrovski rok v armiji je bil skrajšan od dveh let na eno leto in pol. - Junija bo Tito obiskal Finsko. - Ljubljanski dnevnik DELO in RADIO LJUBLJANA sta v Londonu odprla stalno dopisništvo. Vodi ga Božidar Pahor. - Domnevajo, da je papeško odlikovanje jugoslovanskega veleposlanika v Rimu Iva Vejvode s križem reda sv. Silvestra očividni korak v izboljšanje odnosov med jugosl. vlado in katol. Cerkvijo. - Razsodišče za literarno nagrado "Vstajenje" je sklenilo podeliti 50.000 lir (za leto 1963) č.g. Francetu Dolinarju iz Rima za njegova eseja o Slomšku in Grivcu.

PROSIMO, POPRAVITE: Na str. 9., v petem odstavku, mora stati, da se je 72% študentov v BiH izjavilo za marksiste.

FRANTIŠEK HLAVÁČEK (Praga):

PORTRET ENE GENERACIJE 19

DVE FRANKOVSKI SPOMENICI IZ LET 1915.

Padec generala Scheura, ki je medtem postal maršal, pa ni ustavil frankovskih prizadevanj za izpremembo na Hrvaškem, pri čemer so iskali in našli pomoč maršala Potioreka. 12. marca 1915. je poslalo poveljstvo balkanskih armij (vrhovni poveljnik je bil Potiorek) cesarski vojni pisarni, ministrstvu za vojsko in poveljniku vseh avstro-ogrskih armij, nadvojvodi Fridrichu, novo spomenico Iva Franka in Aleksandra Horvata. (Prevod celotnega teksta je objavila dr. M. Pavlova v svoji knjigi "Jugoslovanski odpor in češka Mafija" na straneh 74-84, torej polnih deset strani velikega formata in v drobnem tisku.)

Spomenica trdi, da od začetka vojne vlada Hrvatske ščiti "velikosrbske ljudi" in tlači "Hrvate, zveste dinastiji". Ban Skerlec naj bi sklenil sporazum s HSK zato, da bi se obvaroval novih atentatov, toda s tem je povzročil, da so bili "nacionalni hrvatski poslanci in stranke, - med njimi tudi pristaši bivših banov Raucha in Tomašića - potisnjeni v opozicijo. Ko je Khuen-Hedervary posvaril grofa Tisza o nevarnostih te kombinacije ter opozoril, da zahteva položaj odločen postopek proti ljudem, ki so naklonjeni Srbiji, ga je Tisza prenehal klicati na posvetovanja o hrvatskih zadevah, čeprav je bil Hedervary predsednik madžarske vladne stranke. Režim na Hrvaškem je dovolil "emisarjem beograjske Narodne odbrane" (med drugimi omenja spomenica M. Marjanovića) bivanje v Zagrebu; vodji Narodne odbrane, srbskemu polkovniku Milanu Pribiševiću, bratu dveh najuglednejših voditeljev koalicije, Svetozarja in Valerijana, pa celo daljše bivanje v Zagrebu, kjer se je mogel svobodno gibati. (Pred vojno; op. FH.)

Spomenica obtožuje dalje dr. Hinkovića, da je v Beogradu "odkrito sprejel podporo srbske vlade", in piše dalje, da je "srbsko prebivalstvo v Sremu odkrito pomagalo sovražni vojski." Hrvatska vlada pa da "ni hotela podvzeti nikakih ukrepov niti v važnih, konkretnih primerih, ki so ji bili sporočeni". Obup lojalnega hrvatskega prebivalstva je dosegel svoj vrhunec, ko se je pokazalo, da ban Skerlec... nadaljuje s svojim škodljivim sistemom... duh hrvatskih junakov na bojnem polju pa slabi ob vesteh, da se za njihovim hrbtom podpira sovražnik... To nevarnost je treba takoj odstraniti v interesu zmagovitega nadaljevanja vojne; to pa je mogoče le, če se na čelo hrvatsko-slavonske civilne uprave postavi cesarsko-kraljevi general."

Nadalje pravi spomenica, da so srbski uradniki "raznarodili" Hrvate, da so srbski učitelji in duhovniki učili mladino, da je njihov kolega Peter Karadjordjević, ter imenoma navaja šest od osmih župnih komisarjev na Hrvaškem, (ta urad je bil vpeljan med vojno,) češ da ščitijo "velesrbske izdajalce", da so pod vplivom HSK in da preprečujejo domoljubne hrvatske manifestacije za vojno. Vse to naj bi imelo svoj vpliv na hrvatske vojake, katerih "domoljubno razpoloženje, ki se je pokazalo ob začetku vojne, je znatno upadlo". Razna srbska društva, ki so imela zveze z Narodno odbrano, niso bila razpuščena, njihovo delovanje je bilo le začasno prepovedano. (To meri na srbskega Šokola "Dušan Silni", o katerem trdi spomenica na drugem mestu, da je tvoril jedro srbske vojaške organizacije.)

Gornji citati vsaj delno osvetljujejo značaj te spomenice; večje število citatov, zlasti številne denuncijacije, pa bi prešlo okvir te študije. Dodal bi še en primer, v ilustracijo nizkih metod, ki so bile uporabljane:

Memorandum govori, da so bile oblasti obveščene, da je v srbskem samostanu v Lepavini, blizu Koprivnice, skrito orožje. Toda civilne oblasti tega niso hotele verjeti. Na pritisk vojaških oblasti pa je bi-

la v samostanu izvršena preiskava, ki je odkrila "en revolver in večjo količino zažganega papirja, o katerem pa je bilo kljub temu mogoče ugotoviti, da gre za korespondenco z Beogradom, kakor tudi drug obremenilni material, celo bombe in orožje kragujevškega izdelka."

Tu je treba pristaviti: tekom preiskave, ki je sledila, je dr. Aleksandru uspelo dokazati, da je bombe (v resnici je šlo le za bombne drošce) in orožje pred preiskavo v samostan podtaknil že omenjeni - Klobučarić!

Ti primeri kažejo nasmisel in cilj te spomenice; dodati pa je treba še, da dokument izraža obžalovanje, da ni mogel biti ustavljen Pribiševićev časopis "Novi Srbobran", (katerega konzorcij se je odločil, da za čas vojne preneha z objavljanjem; op.FH). Dalje se memorandum pritožuje, da ni bil ustavljen tudi Vilderjev "Pokret", "ki ima podobne cilje kot Srbobran" ter je pred kratkim objavil članek, da "mora habsburška monarhija razpasti"; vsa vsebina tega lista pa "je vse do najnovejšega časa prežeta z duhom, ki je izrecno sovražen monarhiji."

Spomenica nadalje kritizira sodni postopek proti dr. Dušanu Popoviću in dr. Srdjanu Budisavljeviću, in trdi, da je bil iz Zagreba v Mitrovico na hitro premeščen podpredsednik zagrebskega sodišča dr. Mirko Košutić, da bi se tako oba obtoženca ognila pravični obtožbi veleizdaje, in res je bil že tri dni nato dr. Popović oproščen obtožbe. Istočasno napada memorandum tudi dr. Aleksandra, državnega tožilca, kot Popovićevega prijatelja, ter ga obdolžuje, da ni nadaljeval z obtožnico proti dr. Budisavljeviću, temveč da je bil ta sojen samo zaradi kaljenja javnega miru. Dalje očita dr. Aleksandru, da je ustavil sodni postopek proti prof. Šurminu in Večeslavu Vilderju, "kateremu je bilo dokazano, da je bil član beograjske Narodne odbrane".

Spomenica nadalje obžaluje, da se proti tem osebam ni odločno postopalo, čeprav so bili "voditelji podtalnega gibanja", omenja pa tudi druge: celotno HSK in niz njenih voditeljev, poleg tega pa tudi ljudi izven hrvatskega področja, kot Dalmatinca dr. Čingrija in Slovenca Ivana Hribarja. Za ta dva pravi, da sta bila pred vojno skupno z zagrebskim županom Holjcem v Beogradu, kjer sta imela veleizdajalske govore. Dodaja pa, da sta bila ta dva ob začetku vojne aretirana od avstrijskih oblasti, Holjac, član HSK, pa se svobodno giblje po Hrvatski.

"Strašno preganjani Radić"

Nasprotno pa piše spomenica o Stjepanu Radiću: "Narodni poslanec Radić, ki ima neizmerne zasluge za vzorno in navdušeno zadržanje Hrvatov v tej vojni, ter je bil zaradi svojega dinastiji zvestega stališča izpostavljen strašnem preganjanju od strani HSK (!), pa je bil pred nekaj leti obsojen na tri mesece ječe zaradi političnega prestopka. Ker pa ni bil kriv tega prestopka, je Radić podpisal prošnjo za amnestijo. Zaradi njegovih izrednih zaslug in zvestobe dinastiji, je Nj. cesarsko in kraljevsko Veličanstvo nadvojvoda Franc Ferdinand, v zadnjih dneh svojega presvetlega življenja, priporočil, naj bi bilo Radićevo prošnjo ustrezno. Ker so isto priporočile tudi vse sodne oblasti, je velikosrbski vpliv pri banu dosegel, da prošnja ni bila dostavljena najvišji dvorni pisarni."

Temu frankovskemu memorandumu je poveljstvo balkanskih armij dodalo posebno pismo, v katerem pravi, da so podatki spomenice točni ter priporoča uvedbo vojaškega komisariata na Hrvatskem. Nujnost tega predloga naj bi podprlo tudi pismo nekega majorja A. Zimmra, ki na podlagi razgovorov z raznimi osebami na Hrvatskem, piše: "Hrvati niso več ta = ki, kot so bili nekdanj; samo 25% hrvatskega prebivalstva je še brez = pogojno vdanih monarhiji, 25% se jih družijo s Srbi ter je treba v njihovo zvestobo vsaj sumiti, ostali pa so v tem času ravnodušni. Hrvati naj bi mu izjavljali: Nam, Hrvatom, bi bilo ljubše, če bi bil namesto ustave postavljen kot vladni komisar kak general."

Potiorek se ni sramoval odposlati tako naivno sestavljeno pismo na "najvišja mesta", samo da bi dosegel vpeljavo vojaškega komisariata in omogočil najobširnejše preganjanje vseh "nelojalnih elementov".

V tem smislu torej so Frankovci vodili svoje akcije, za katere pa je javnost zvedela šele leta 1918., ko jih je odkrila vlada HSK ter je vse te dokumente ban Mihalović predložil hrvatskemu Saboru. Objava je izzvala silno ogorčenje proti Frankovcem in njihovim pomočnikom ter seveda povzročila velik škandal v vsej javnosti.

Te dokumente je pozneje objavil Večeslav Vilder v knjigi "Dve smeri hrvatske politike", ki je izšla avgusta leta 1918. Iz njih je razvidno, da sta Ivo Frank in Aleksander Horvat 24. junija 1915. poslala merodajnim činiteljem novo pismo v nemškem jeziku, ter da je to pismo najavila akcija, ki jo je v Pešti in na Dunaju pričel dr. Sachs, z namenom za doseg vojaškega komisariata in nadaljnjih ovadb.

V tem pismu sta pisala (citirano po Vilderjevi knjigi): "Brezpogojno lojalne hrvatske stranke in skupine (Stranka prava, Seljačka stranka, Rauchova skupina, Tomašičeva skupina), ki jih velesrbska propaganda žaljivo naziva "Sveta zveza", so se v zadnjih mesecih na vaših mestih zavzele za uvedbo vojaškega komisariata na Hrvatskem, ker je samo na ta način mogoče ustaviti poslabšanje prilik, ki lahko v ugodnem trenutku omogočijo občutna sabotažna dejanja na jugovzhodu mo narhije."

Ker je prav tedaj zasedal hrvatski Sabor, nadaljuje to pismo: "Hrvatski elementi v Saboru, preizkušani v svoji brezpogojni zvestobi, se bodo, z ozirom na nadzorstvo inozemstva, vzdržali vsake kritike razmer na Hrvatskem (podčrtal FH), če jim bo po saborskem zasedanju omogočeno, da preko določenih oseb (tajnih svetovalcev Nj. Vel. = članstva) na najvišjem mestu razložijo svoje pritožbe."

Pri tem so bili frankovci tako nestrpni, da so celo postavili rdk za vzpostavitev vojaškega komisariata, "do srede prihodnjega meseca" - če pa se to ne bo zgodilo, predlagajo vojaško akcijo v tem smislu ter prosijo za pomoč dr. Sachs, ki bo pričel s svojo dejavnostjo na Dunaju in v Pešti.

(Bo še)

PISMA UREDNIKU

G.urednik! Protestiram proti stili = lu Klica Triglava. Opustite cvetke kot "titovstvo", "kravja kupčija", "norišnica" in slično. Po mojem

mnenju navaja tako izrazoslovje ljudi k surovosti in vzbuja nespoštovanje do miselnih in političnih nasprotnikov. In to gotovo ni v skladu s ciljem Klica Triglava. Vi podcenjujete pomen stila. D.N.

STANSTEDSKA IZJAVA: G.urednik! Vidim, da ste od vseh slovenskih listov Vi še največ pisali o stanstedske "demokratični alternativi", pa čeprav je niste niti Vi niti skupina, ki ji brez dvoma pripadate, podpisali. Upoštevam omejene možnosti, da niste izjave v celoti natisnili. A ne razumem, zakaj nam navadnim Slovencem, ki se zanimamo za politična vprašanja, nobena slovenska stranka in noben njihov list doslej še ni preskrbel celotnega besedila dotične izjave. Je mar to politična skrivnost ali politična skromnost ali politični strah? Kako naj neka ideja pridobi podporo množic, če pa je ta ne pozna? Ali pa se morda taka reč tiče samo narodovih voditeljev in ne povprečnega slovenskega človeka? Kaj pa je potem sploh politika? Ing. F.G.

(Gotovo nima nobenega smisla skrivati uradno besedilo, ko se je že enkrat pojavil sicer neuradni, a vendar ne demantirani srbsko-hrvatski tekst. Sodimo, da bi moral zdaj Narodni odbor za Slovenijo objaviti slovensko besedilo, ako že slovenski podpisniki ne smatrajo potrebno, da z njim seznanijo slovensko javnost. V obstoječih razmerah more sleherna politična izjava pridobiti široko ljudsko podporo le, če jo a) ljudstvo pozna, in b) če ljudstvo o njej razpravlja. Ur.)

KULTURA IN OMIKA

Kot sem že poročal, objavlja DELO že nekaj časa vsa ko nedeljo pomenke s sodobniki pod naslovom "Deset

žebljic". Če ne gre za največjo potegavščino desetletja, potem "Žebljice" pričajo, da je danes možno iti s kritiko v Jugoslaviji že precej daleč. Od govori so namreč najboljši komentar o čudovitih razmerah, ki vladajo doma. Osebnost ta plat razgovorov ne bi toliko zanimala, če se ne bi skozi njo kot rdeča nit vlekla bojazen, da utegne slovenščina nekega dne izginiti. Poslednje vprašanje "Žebljic" je vedno isto in sicer da mora žrtev intervjuja določiti svojega "naslednika". V nedeljo 23. februarja je odgovarjal dr. Dušan Pirjevec in le-ta je predlagal Mateja Bora "ki bo znal marsikaj povedati o tem, kakšno usodo krojimo Slovenci slovenščini na Slovenskem." Matej Bor pa je jasno in glasno izrazil bojazen, da utegnemo Slovenci izgubiti slovenščino - celo slovenščino kot smo jo podedovali od Prešerna. V nedeljo 22. marca pa je nihče drugi kot Stane Kavčič na vprašanje "Kaj ocenjujete kot največjo sramoto zadnjega časa," odvrnil takole: "Da slovenska podjetja ne tiskajo navodil za uporabo svojih proizvodov tudi v slovenščini. Zato predlagam, da začne Delo v "Žebljicah" objavljati nepodpisane fotografije tistih, ki so tega krivi. Potem bi lahko pravilne rešitve bralcev (identiteto) javno izžrebali in nagradili.

Dokler pa to se ne zgodi, pa njim, ki krivi so sramote te velike, ta spev v zahvalo in spomin:
O, kako strašna slepota je Slovenca,
ne reče več se loncu lonec, ampak lonac,
kriva industrijska je potencia,
da Slovenc Slovencu pravi že Slovenac."

SODELOVANJE S TUJINO: Zadnjič sem omenil, da je Shakespearovo kraljevsko gledališče gostovalo v Beogradu. Nisem bil edini, ki je nergal, ker niso šli tudi v Slovenijo. Kritiki DELA pravi: "Čeprav ne vemo za razloge, mora mo obžalovati in obsoditi dejstvo, da angleški umetniki niso nastopili tu di v Ljubljani."

Josip Vidmar je kot predsednik Slovenske Akademije Znanosti in Umetnosti bil en teden v Parizu kot gost Francoske Akademije in Francoskega Instituta.

Čitatelj DELA se jezi, ker ljubljanski radijski napovedovalec izgovarja ime Elvisa Presleya "prisli" in ne "prezli". Pravi, da je dobil pismo no izjavo glede izgovora priimka od referenta za jezikovna vprašanja pri BBC v Londonu. Ko se že ukvarjam z vrhovi naše zapadne kulture... naj omenim, da prvi dopisnik DELA v Angliji Božidar Pahor trdi, da so Beatles hrošči. Hrošči so "beetles", tovariš Pahor.

ŠOLA IN VZGOJA: Na Reki je več kot 10.000 Slovencev in člani slovenskega doma kulture Bazovica so ugotovili, da predvideva statut občine Reka ustanovitev slovenske osnovne šole. Ni še jasno, če bodo pa tako šole ustanovili.

Trimesečnik ARGO, glasilo za arheologijo in muzeologijo, katerega izdaja Narodni muzej v Ljubljani, zamenjujejo s 120 tujimi znanstvenimi ustanovami.

OBLETNICE IN KULTURNI SPOMENIKI: Doma so proslavili 60. letnico rojstva pesnika Srečka Kosoveca. V Sežani, njegovem rojstnem kraju, so imeli ob tej priliki dve kulturni prireditvi.

Prešernov spominski muzej, o katerem sem že poročal, je bil odprt na obletnico pesnikove smrti v Kranju.

Narodna galerija v Ljubljani je priredila razstavo slovenjgraških baročnih slikarjev očeta Franca Mihaela in sina Janeza Andreja Straussa. S tem je zaokrožil svoja dosedanja prizadevanja za predstavitev umetniške dediščine slovenskega baroka.

KNJIŽNI TRG: Mladinska knjiga je v zbirki Kondor izdala izbor esejev in kritik, ki osvetljujejo literarno in kulturno delovanje na Slovenskem v obdobju med dvema vojnama. Izbor je uredil Franc Zadravec.

Beograjska založniška hiša bo izdala memoare iz druge svetovne vojne Winstona Churchilla. Prvi del bo izšel v treh zvezkih. - FILM: Od 1960 do 1964. leta so v Jugoslaviji posneli 280 dokumentarnih filmov. SPECTATOR

ZBORNİK SVOBODNE SLOVENIJE (ZAKLJUČEK)

LEV DETELA se je oglasil iz Avstrije. Je to novi emigrant, rojen 1939., ki dokončuje slavistiko, umetnostno zgodovino na dunajski univerzi. Spričo tega je njegov dopis eden najbolj zanimivih: "Za modernizacijo našega kulturno-političnega življenja - za večjo krščansko trdnost - za demokratizacijo in humanističen odnos do domovine", je naslovil svoje odgovore. "...osebam moje vrste je v izseljenstvu zelo težko. ...Za nas je predvojna doba zgolj razglednica, ki jo poznamo po različnih tolmačenjih starejših, a tudi na vojna leta se spominjamo zelo medlo. ...Nekateri so ostali v domovini, kjer je zelo težko, vendar vzbuja postopna demokratizacija življenja tudi tam velike upe. Zdi se mi, da je velika prednost redkih poedincev moje vrste v tem, da poznajo tudi povojno domovino... Največje zlo domovine je tičalo prav v tem, da komunizem ni razvil resničnega občestva, temveč je ljudi izoliral, razcepil, osamil. Zato bi morala biti prva naloga naših zamejskih organizacij povezovanje v občestvo... Prva naloga zamejstva mora postati vedno temeljitejša zidanje občestva. Hrbtenico k temu, na krščanski resnici bazirajočem občestvu, nam je nedvomno že zgradila starejša emigrantska generacija. Zelo žalostno bi bilo, če sedaj ne bi ta starejša generacija znala pridobiti in vzgojiti tudi mlajšega rodu za aktivno slovensko kulturno delo. (Ker mladega naraščaja ni,) postaja starejša generacija ali zagrenjena ali pa toliko nekritična do svojega dela, da so že potrebne korenite reforme... Predvsem bo treba poživiti in modernizirati vse naše zdomsko delo... Danes je pri nas preveč politikantstva, a premalo znanosti, filozofije, ideologije, kritike. So znaki, ki kažejo, da se življenje v domovini počasi, a vendarle demokratizira. Pisanje postaja objektivnejše, poglobljeno, treznejše. Bodočnost bo politiko pretvarjala v aktivno znanost. Mesto politikov bodo vedno bolj zamenjavali strokovnjaki. S postopnim ukinjenjem politizacije v svetovnem življenju - in to tudi v komunističnem, - bo tudi izginjala vloga emigracije, pač pa bo ostajalo občestvo plemenitih, ljubezen čutečih ljudi. Klici po občestvu prihajajo tudi iz domovine. Zato bo potrebno živo zanimanje za vse sodobno v domovini." Z dosedanjim kulturnim delom "sem skušal odpraviti negativno in uvesti napredno. Iz začetne užaljenosti emigranta, ki je v ostrih kritikah opisal trenutno kulturno situacijo v domovini, se mi je vedno bolj oglasila želja po veliki pravičnosti in resnični krščanski ljubezni. Trdno sem prepričan, da so v domovini na delu nove plemenitejšie sile, ki bodo poživile in demokratizirale vse domače življenje in zelo olepšale življenje navadnega slovenskega človeka. Prav tako pa ni zanikati, da tudi med emigracijo ne bi bilo pozitivnih in mnogo obetajočih sil. Današnje stanje slovenske emigracije lahko imenujemo slovenski čudež; stara generacija nam je zgradila soliden temelj, tu pa je tudi vsaj peščica mladih, ki bo delo (kolikor bo našlo širšo podporo) vodila naprej: vendar se bomo morali bolj priključiti življenju v domovini, a tudi koroški in primorski domovini, kjer imamo mnogo več zmožnosti. Iz emigrantske izoliranosti se bomo morali vedno bolj odpreti svetu, ne da bi pri tem izgubili notranjo hrbtenico, niti naš slovenski ponos. Pri vsem tem pa bo potrebna večja enotnost in trdnost, a tudi večja elastičnost. Kakršnokoli baziranje na starem in preživelem bi tu pomenilo našo smrt..."

Misel iz prispevka, ki ga je iz Rima poslal ROMAN RUS, dipl. pravnik, ki sodeluje pri slovenskih oddajah rimskega in vatikanskega Radija: "V 18 letih smo tako do kraja spoznali vrednost nekaterih posameznikov, ki so se doma povzpeli razmeroma visoko, v tujini pa so odpovedali in pokazali svoj nečeden obraz: ali so naravnost hiteli zanikavati svojo slovensko pripadnost in izvor, ali so se skušali čimprej vtopiti v novem okolju in pozabiti na vse, kar bi jim moralo biti sveto. Spet drugi pa so se pokazali v tako svetli luči, da bi človek zaman iskal besed, s katerimi bi jim izrekel zadostno spoštovanje in priznanje. Žal je teh, zlasti med mlajšim rodом, malo."

DR. MIHA KREK začinja potem besedo Slovencev v Združenih državah: "...Vsi veliki uspehi komunizma delujejo na nas kot razočaranje in nesrečna izguba. Ker je postal svetovna sila, ki vsak čas grozi z ognjem, hodijo okoli nje državniki svobodnih narodov kot okoli vrele kaše in delajo z njo boleče kompromise, da bi obšli nevarnost vojne. Kot povsod v Srednji in Vzhodni Evropi, traja komunistična oblast v naši domovini že osemnajst let, se je ustalila in vztrajno širi svoj vpliv preko mej. Naj se zavedamo ali ne, segajo ti vplivi tudi do nas in med nas. Vse to ustvarja zanas težave, ki je z njimi enostavno treba računati, ker jih preprečiti in odstraniti ne moremo. Preko njih pomaga samo vztrajnost in iznajdljivost... Neprestano se ponavlja sumničenje, da hočemo nekateri izrabljati narodno politične napore emigracije za neko 'vračanje na staro'. To vendar ni več puhla krilatice. Stare politične razmere so odmrle, stari politični ljudje umiramo. Nihče ni tako nor, da bi mislil, da je mogoče in da je treba razvoj kdaj potisniti nazaj za desetletja..." Kaj storiti?

Pridobivajmo prijateljev za slovensko rešitev. Meprecenljivo koristno je pisanje in izdajanje znanstvenih in drugih resnih in objektivnih knjig in razprav o Slovencih in Sloveniji v svetovnih jezikih. To delo zahteva skrajnih naporov najboljših moči. Odločno premalo ga še cenimo. Premalo ga podpiramo. Samo skupne žrtve morejo omogočiti izdajanje takih del. Zanje ni ne kupca, ne trga, a nam in slovenski bodočnosti so nujno potrebna. Za neznan narod se nihče ne bo zanimal, nihče ga ne bo branil in upošteval. Tudi osnovne pravice neznanega naroda ostanejo zanemarjene..."

Pisatelj KAREL MAUSER misli, "da je treba v našo emigracijo vrniti načelnost. Ta peša. Treba je vrniti vanjo idealizem, tega je čezdalje manj. In brez teh dveh elementov je zidanje za bodočnost brez smisla. Mladi se bodo obrnili od svojih očetov, če v njih ne bodo videli teh prvin. In brez njih bomo mi sami hitro izgubljeni. Načelnost in idealizem sta dve postavki, ki jih tudi mlad človek visoko spoštuje."

DR. BOGDAN C. NOVAK, profesor asistent na univerzi v Toledu za rusko zgodovino in zgodovino Srednje Evrope in Balkana, je udatil žebelj na glavo: novi poklici emigrantov navadno odločajo, kje žive. Zdravniki, odvetniki in duhovniki so navezani na slovensko naselbino, a večina drugih inteligentov živi in dela med Amerikanci, daleč od slovenskih naselbin. Ti imajo drugačne probleme kot oni prvi. Njihovi otroci lahko čujejo slovensko besedo le doma, a kakor hitro so ti sami, že govorijo angleško. To in drugo se dogaja tudi pri drugih emigracijah; ta dejstva so del skupnih zakonov; čim nižji je ekonomski in socialni položaj in izobrazba, tem dalje se ohrani neangleško govoreča emigr. skupina. Drugi rod zapušča emigr. naselbine in se namerno stavlja v ameriško družbo. Tretji rod pokaže ponovno zanimanje, a ne za naselbino, ampak za zemljo prednikov... Na dolgi rok so vse emigr. skupine v Ameriki zapisane smrti. Toda če slovenska emigr. inteligenca vsaj deloma izvrši svoje poslanstvo in spozna svet s Slovenijo, potem bodo sadovi tega dela živeli med ameriški državljani slovenskega porekla še dolgo, ko ti že več ne bodo znali slovensko. To niso prazne besede: ameriški Irčji so ogromno pripomogli, da je postala Irska svobodna. Isto je z ameriški Židi in Izraelom. In kdo je med vojno delal ogromno propagando za Tita?

PETER PAVEL REMEC, trikratni doktor prava, državoslovja in filozofije, je profesor mednarodnega prava na jezuitski univerzi Fordham v New Yorku. "Vsaka višja kultura in civilizacija v zgodovini je bila najmanj dvojezična... Duh Periklejevih Aten je večji kot oni vojaško centralizirane Sparte. Narodnostni monolitizem je le slabo in nevarno izročilo pretiranega nacionalizma zadnjih dveh stoletij. Kultura, politika, moč in gospodarski procvit neke družbe se lahko dvignejo samo, če zna uporabiti sile vseh raznih skupin, če je pluralistična na vseh, tudi na narodnostno-jezikovnem polju. To delo za ohranitev našega slovenskega okolja tu v tujini v smislu pravilne integracije naše slovenske manjšine v novo okolje predstavlja bistvo slovenske politike v emigraciji..."

MILENA SOUKAL, učiteljica in pesnica, občuduje vztrajnost nekaterih naših inteligentov, ko so študirali na ameriških univerzah, toda obtožuje "večino diplomirancev ameriških univerz, ki je zapustila slovensko skupnost. Tako imamo slovenske izobražence raztresene širom Amerike, za slovenstvo pa se - z malimi izjemami - mrtvi... Taka izguba sil je lahko usodna..."

P. FORTUNAT ZORMAN OFM, urednik lista "Ave Maria": "...Navadno govorimo o organiziranem delu za ohranjanje materinščine in slovenskega kulturnega življenja. To je koristno, a nikakor ne mišimo, da smo izvršili vse svoje dolžnosti do slovenstva ako smo organizirani. V organizaciji ni izhoda iz nejasnosti in zmedenih pojmov, ki se porajajo pod vplivom javnega mnenja". To mnenje pa je, da se narodne skupine v novi domovini ne morejo ohraniti... "V tem mnenju je glavni vzrok, da slovenska kultura na društva hira in da slovenske publikacije ne morejo zvišati števila naročnikov. Vdati se javnemu mnenju pomeni, odpovedati se svoji osebnosti. Tu je rana sodobnega človeka... Med slovenskimi izseljenci je premalo izobražencev, ki bi čutili potrebo po ustvarjanju. Ne manjka nam organizacij, manjka nam pa ljudi, ki bi dajali članom organizacij pravega duha, ki bi bogatil in razširjal njihovo duhovno obzorje..."

Poleg tega osrednjega dela vsebuje ZBORNIK 1964 še mnogo drugega zanimivega pisanja. Dr. Andrej Filipič npr. opisuje novejšo socialno in politično zgodovino Slovenije. Martin Žekar in Dr. Ljubo Sirc nadaljujeta svoje soočenje z rdečo justico, in Roman Rus piše obširno o vatikanskem koncilu, "naši gorniki" pa o slovenskih andinistih ter njihovih podvigih. Zdravko Novak je podrobno popisal delo slovenske emigracije v USA. Zanimiva je še razprava Janeza Gruma "Ob 20 letnici Turjaka". Po mojem mnenju, kot sem v razpravi navajane ljudi opazoval, ves problem preveč komplicira. Prečesto se je na eni ali drugi strani osredotočilo vse na tem, če je "naš". Če je bil in dokler je bil, je vse šlo kot po loju. Vprašanje torej ni bilo toliko tehnično kot prej psihološko.

D. PLENIČAR